

ДЕМАРКАЦІЯ ПОНЯТЬ «ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ», «ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ» ТА «ВІЙНА»

Пилипенко Я. С.,
аспірант кафедри соціології
Запорізького національного університету

У статті досліджений етимологічний зміст понять «воєнний» та «військовий». Проаналізований зміст таких понять як «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт» та «війна». Також автором визначені відмінні та спільні ознаки цих понять. Встановлений зв'язок між поняттями «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт» та «війна» за допомогою категорій загального, особливого та одиничного.

В статье исследован этимологический смысл понятий «военный» и «войсковой». Проанализировано содержание таких понятий как «военный конфликт», «вооруженный конфликт» и «война». Также автором определены отличные и общие признаки этих понятий. Установлена связь между понятиями «военный конфликт», «вооруженный конфликт» и «война» с помощью категорий общего, особенного и единичного.

The article examines the etymological content of the concepts of «military» (voyenny) and «military» (viys'kovyy). The content of such concepts as «military conflict», «armed conflict» and «war» are analyzed. The author also described the excellent and common features of these concepts. The connection between the concepts of «military conflict», «armed conflict» and «war» is established with the help of categories of general, special and individual.

Ключові слова: військовий, воєнний, воєнний конфлікт, збройний конфлікт, війна.

Постановка проблеми. Конфлікт на Сході України у працях сучасних науковців визначається по-різному: війна, гібридна війна, глобальний конфлікт, локальний конфлікт та інше. Тож перш ніж перейти до емпіричного дослідження цього конфлікту, необхідно розмежувати такі поняття як «військовий конфлікт» та «війна», зробити їх категоризацію. У науковій літературі одночасно вживаються такі визначення як «військовий конфлікт», «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт». До того ж цими визначеннями називають один і той самий конфлікт. Тож з'ясуємо зміст цих понять для того, щоб встановити чи дійсно вони є тотожними один одному.

Дослідженням змісту понять «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт» займалися С. Денисов, В. Дяченко, К. Кардаш, М. Цюрупа, П. Шумський. Дослідженням змісту поняття «війна» займалися К. Клаузевіц, М. Мишкурко, С. Сірий та інші.

Метою статті є демаркація понять «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт» та «війна», а також встановлення взаємозв'язку між цими поняттями.

Виклад основного матеріалу. При перекладі понять «воєнний конфлікт» та «військовий конфлікт» на англійську мову отримуємо однаковий результат – «military conflict». Отже, проблема розмежування цих понять існує саме в українській мові. Для того, щоб зрозуміти чи є ці поняття тотожними і чи коректним є використання їх щодо одного і того ж конфлікту, звернемося до тлумачного словника української мови. У словнику під поняттям «військовий» розуміється – «1. Стосується до війська... (Пройшов військовий поїзд...); Прийнятий, установлений у війську, в армії. (Військове правило...). 2. Стосується до військовослужбовця. (Військовий обов'язок) [1, с. 670].

Під поняттям «воєнний» розуміється – «стосується до війни, пов'язаний з нею (Організатори агресивної війни змушені були припинити воєнні операції проти Єгипту...)» [1, с. 724]. З цього виходить, що у нашому дослідженні доречніше використовувати поняття «воєнний конфлікт».

Визначивши етимологічний зміст понять «воєнний» та «військовий» звернемося до законодавства України. У Кримінальному кодексі України не має конкретного визначення воєнного чи військового конфлікту. Проте у розділі ХХ «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» вживається саме поняття «воєнний конфлікт», а не військовий: «Планування, підготовка або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту...»¹. Таким чином поняття «воєнний» та «військовий» не є тотожними, а вживаються у залежності від того, до чого

¹ Кримінальний кодекс України (ст. 437). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

відносяться: до війни чи до війська. Отже, у нашому дослідженні ми будемо вживати поняття «воєнний конфлікт».

Розглянемо як визначається поняття «воєнний конфлікт» у законодавстві України. У Воєнній доктрині України під воєнним конфліктом розуміється «форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт» [2]. У даному визначенні воєнний конфлікт розуміється як форма розв'язання суперечностей, головною його ознакою є двостороннє застосування воєнної сили. Якщо це форма розв'язання суперечностей, то з цього визначення випливає, що предметним змістом є суперечність, а процесуальним її розв'язання зі застосуванням воєнної сили. Також вказується, що поняття «воєнний конфлікт» є родовим відносно понять «збройний конфлікт» та «війна».

У науковій літературі також вважається, що поняття «воєнний конфлікт» є ширше ніж поняття «війна», але на наш погляд це є площинним визначенням, за обсягом предметного поля та є недостатнім задля демаркації цих понять. Так, В. Дяченко, М. Цюрупа та П. Шумський вважають, що поняття «воєнний конфлікт» охоплює «всі види організованих форм збройних сутичок соціальних сил як усередині держави, так і на міждержавному рівні, або між коаліціями держав, які характеризуються достатнім рівнем керованого насильства, переходом від мирних до мілітарних способів життєдіяльності з неминуче широким порушенням прав та свобод населення» [3, с. 30]. Отже, автори відносять поняття «воєнний конфлікт» як до локального, так і до глобального рівнів, і вважають, що воно включає у себе поняття «збройного конфлікту» та «війни». А поняття «війна», на їх думку, є різновидом воєнного конфлікту та видом «збройного конфлікту». Також у цьому визначенні виникає поняття «соціальна сила».

Отже, основними ознаками воєнного конфлікту є: наявність міждержавних або внутрішньодержавних суперечок; двостороннє застосування воєнної сили; достатній рівень керованості; перехід від мирних до мілітарних способів життєдіяльності.

Розглянемо зміст поняття «збройний конфлікт» для того, щоб виявити відмінності «збройного конфлікту» від «воєнного конфлікту». Як зазначалося вище, збройний конфлікт є різновидом воєнного. У Воєнній доктрині України під збройним конфліктом розуміється «збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами у межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)» [2]. Отже, збройний конфлікт, це конфлікт будь-якого рівня, головною ознакою якого є застосування зброї.

Як зазначають С. Денисов та К. Кардаш воєнні експерти під збройним конфліктом розуміють будь-який конфлікт зі застосуванням зброї. На відміну від нього, при воєнному конфлікті обов'язкова присутність політичних мотивів при використанні зброї. Інакше кажучи, суть воєнного конфлікту – продовження політики з використанням воєнного насильства [4, с. 109]. Таким чином, до ознак воєнного конфлікту необхідно віднести ще наявність політичних мотивів.

Стосовно збройного конфлікту, то його ознаками є такі: наявність міждержавних або внутрішньодержавних суперечок; двостороннє застосування зброї; певний ступінь організованості дій. Отже, головною відмінністю воєнного конфлікту від збройного є те, що для виникнення воєнного конфлікту необхідні політичні мотиви, а для збройного лише застосування зброї.

Розглянувши зміст таких понять як «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт», перейдемо до розгляду змісту поняття «війна» для того, щоб встановити його зв'язок з поняттями збройного та воєнного конфлікту. У науковій літературі є багато визначень поняття «війна», проаналізуємо деякі з них. У тлумачному словнику за редакцією С. Ожегова війна визначається як: 1. Збройна боротьба між державами або народами, між класами всередині держави; 2. Боротьба, ворожі відносини з ким-, чим-небудь [5, с. 80]. У даному визначенні основними смисловими характеристиками поняття «війна» є те, що це боротьба, суб'єктами якої є держави, народи або класи, засобами цієї боротьби є зброя. Отже, обмеженість цього визначення є у тому, що не вказуються причини цієї боротьби, також у переліку суб'єктів не враховані об'єднання держав, різноманітні союзи. Таке визначення повністю збігається з визначенням «збройного конфлікту», що говорить про їх тотожність, що не відповідає дійсності.

У політологічному енциклопедичному словнику війна розуміється як збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами; засіб боротьби за світову гегемонію та захист національних інтересів [6, с. 79]. У даному визначенні розширеним є перелік суб'єктів війни, також вказується об'єкт боротьби. Але причинами війни визначаються лише національні інтереси та світове панування, упускаючи з уваги економічні, політичні, культурні, соціальні та інші причини.

Отже, визначення «війни» у словниках та енциклопедіях є обмеженим та не дає змогу виділити усі її ознаки, тож розглянемо як «війна» визначається у працях науковців. Так, К. Клаузевіц уважав, що головною метою війни є політична мета, тобто війна – це продовження політики, але не просто

продовження політики держави, а продовженням політики засобами збройного насильства [7, с. 55]. З цього визначення виходить, що головними ознаками війни є політичні суперечності та застосування зброї. Тобто політичні мотиви вказують на те, що «війна» є воєнним конфліктом, а факт застосування зброї, вказує на те, що у той же час вона є збройним конфліктом. Отже, війна, на думку автора, має у собі ознаки воєнного та збройного конфлікту.

Найбільш повне визначення поняття «війни» надає такий дослідник як С. Сірій. Він визначає війну як соціально-політичне явище, пов'язане з докорінною зміною характеру відносин між державами, народами, націями, класами і соціальними групами та переходом протилежних сторін від застосування ненасильницьких форм і способів боротьби до прямого застосування зброї та інших насильницьких засобів для вирішення певних суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей [8, с. 126]. Отже, у даному визначенні війна визначається як соціально-політичне явище, як і К. Клаузевиц, автор визначає зв'язок війни і політики, проте також зосереджує увагу, що причинами війни можуть бути не тільки політичні, але і економічні, ідеологічні та інші суперечності.

М. Мишкуро визначає, що для війни є характерною ще така ознака як формальний акт її оголошення, після якого настає, як правило, розрив дипломатичних відносин між воюючими державами і припиняють діяти більшість міжнародних договорів [9, с. 763]. Отже, головною ознакою війни є те, що якась зі сторін має формально її оголосити іншій стороні.

Таким чином, ознаками війни є: наявність міждержавних або внутрішньодержавних суперечок; двостороннє застосування зброї; політичні, економічні, ідеологічні, соціальні та інші мотиви виникнення; формальний акт оголошення; розрив дипломатичних відносин між воюючими державами. Отже, основною відмінністю між війною та воєнним конфліктом є те, що для війни необхідним є формальний акт її оголошення.

С. Сірій називає такі відмінності війни та воєнного конфлікту:

1. Воєнні конфлікти характеризуються порівняно невеликими просторовими межами (окремий географічний район).

2. Воєнний конфлікт не призводить до якісної зміни стану суспільства. Чим війна напруженіша, інтенсивніша, тим більші перетворення відбуваються у всіх елементах надбудови держави і у сферах суспільного життя.

3. Для воєнного конфлікту характерне виникнення особливого стану тільки збройних сил (чи певної їх частини) і, можливо, «незначної частини економіки держави» [8, с. 132].

Висновки. Таким чином, визначивши етимологічний зміст понять «воєнний» та «військовий», ми прийшли до висновку, що у нашому дослідженні доречним буде вживати поняття «воєнний конфлікт». Основними атрибутами воєнного конфлікту є: відбувається між коаліціями держав, державами або між конфліктуючими сторонами у середині однієї держави; наявність двостороннього застосування воєнної сили; відносна керованість; наявність політичних мотивів.

Збройний конфлікт характеризується тим, що відбувається між коаліціями держав, державами або між конфліктуючими сторонами у середині однієї держави; наявністю застосування зброї; відносною керованістю.

Основними атрибутами війни є: відбувається між коаліціями держав, державами або між конфліктуючими сторонами у середині однієї держави; наявність двостороннього застосування воєнної сили та зброї; політичні, економічні, ідеологічні, соціальні та інші мотиви виникнення; формальний акт її оголошення; розрив дипломатичних відносин та анулювання двосторонніх договорів між ворогуючими сторонами; введення спеціального правового режиму; якісна зміна стану суспільства.

Отже, спільним у цих поняттях є суб'єкти взаємодії, а саме – держави або конфліктуючі сторони у середині однієї держави та наявність застосування зброї. Демаркацію цих понять можливо провести за критерієм мотивів виникнення. Тобто, для виникнення збройного конфлікту обов'язковими є політичні мотиви, які є необхідними для виникнення воєнного конфлікту та війни. Такий критерій є головним у демаркації «воєнного конфлікту» і «війни» від «збройного конфлікту».

Відмінними ознаками «війни» від «збройного конфлікту» та «воєнного конфлікту» є формальний акт її оголошення; розрив дипломатичних відносин та анулювання двосторонніх договорів між ворогуючими сторонами; введення спеціального правового режиму; якісна зміна стану суспільства.

Таким чином, якщо зображувати взаємозв'язок між поняттями «війна», «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт» за допомогою категорій загального, особливого та одиничного, то загальним є поняття «воєнний конфлікт», яке виступає родовим щодо «війни» та «збройного конфлікту». У свою чергу «збройний конфлікт» є особливим, він виступає загальним щодо війни та одиничним щодо воєнного конфлікту. «Війна» виражається як одиничне, адже має відмінні, притаманні лише їй ознаки щодо воєнного та збройного конфлікту. Тобто, за своїм соціально-політичним і стратегічним змістом будь-яка війна є воєнним конфліктом, але не кожен конфлікт є війною. Також будь-яка війна є збройним конфліктом, але не будь-який збройний конфлікт може перерости у війну.

Література:

1. Словник української мови: у 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1: А – В / ред. П. Й. Горещкий, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І. Швидка. 1970. 799 с.
2. Воєнна Доктрина України: Указ Президента України від 24.09. 2015 р. № 555/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення 23.12.2017).
3. Дяченко В. І., Цюрупа М. В., Шумський П. В. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-правова доктрина регулювання збройних конфліктів. Ч. І. Історія становлення. Київ: Сфера, 1999. 128 с.
4. Денисов С. Ф., Кардаш К. С. Воєнний конфлікт: зміст та співвідношення з близькими поняттями. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». Дніпропетровськ, 2012. № 1(2). С. 107-113.
5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: Азъ, 1992. 960 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
7. Клаузевиц К. О войне. / пер. с нем. А. Рачинского. Москва: Логос, Наука. 448 с.
8. Сірій С. Сутність понять «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. Київ, 2006. № 4. С. 124-134.
9. Мишкуро М. А. Соотношение понятий «война» и «вооруженный конфликт» в международном гуманитарном праве. Молодой ученый. Казань, 2016. №8. С. 763-764.